

11 Sprawa polska w czasie II wojny światowej

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXXV. Sprawa polska w czasie II wojny światowej. Uczeń:

- 2) umieszcza w czasie i przestrzeni działania polskich formacji na różnych frontach i obszarach toczącej się wojny;
- 3) przedstawia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1943–1944, 1943, 1 I 1944, 21/22 VII 1944, 31 XII 1944, II 1945,
- nazwy polskich jednostek wojskowych biorących udział w walkach na frontach II wojny światowej,
- miejsca i daty najważniejszych bitew z udziałem wojsk polskich,
- poglądy Stalina i Churchilla na sprawę polską,
- decyzje konferencji teherańskiej w sprawie Polski,
- decyzje konferencji jałtańskiej w sprawie polskiej.

ROZUMIE

- pojęcia: Ukraińska Powstańcza Armia (UPA), zbrodnia wołyńska, linia Curzona, Krajowa Rada Narodowa (KRN), Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN), *Manifest PKWN*, Rząd Tymczasowy Rzeczypospolitej Polskiej,
- dlaczego doszło do zbrodni wołyńskiej,
- wpływ decyzji wielkich mocarstw na problem suwerenności państwa polskiego.

POTRAFI

- przedstawić straty poniesione przez Polaków podczas zbrodni wołyńskiej,
- opisać reakcję Polaków na zbrodnię wołyńską,
- opowiedzieć o wysiłku zbrojnym Polaków podczas wojny,
- wskazać na mapie szlaki wędrówek polskich oddziałów i miejsca bitew z ich udziałem,
- przedstawić okoliczności zwołania konferencji w Teheranie,
- przedstawić proces tworzenia władzy politycznej na ziemiach polskich przez lewicę komunistyczną,
- wyjaśnić program polityczny lewicy komunistycznej zawarty w *Manifeście PKWN*,

- scharakteryzować stosunek polityków zachodnich do sprawy polskiej,
- wyjaśnić znaczenie decyzji konferencji jattańskiej dla przyszłości państwa polskiego.

CZAS ZAJĘĆ

1 godzina lekcyjna.

I. Wprowadzenie

Podajemy temat i cele lekcji.

Na dwa tygodnie przed planowanymi zajęciami proponujemy uczniom wykonanie projektu *Polacy na frontach II wojny światowej*. Forma prezentacji jest dowolna, ale musi spełniać jeden obowiązkowy warunek – część ilustracyjna musi mieć charakter multimedialny (np. wypowiedź może być zilustrowana prezentacją multimedialną, filmem itp.).

W krótkim wykładzie przypominamy uczniom relacje między ludnością polską a mniejszością ukraińską w okresie istnienia II Rzeczypospolitej. Zwracamy szczególną uwagę na nawarstwiający się przez ten okres problemy i brak rozwiązania, które załagodziłyby narastającą nienawiść.

II. Rozwinięcie

Na podstawie podrozdziału *Zbrodnia wołyńska* (s. 81) wyjaśniamy, że upadek Polski i okupacja niemiecka dodatkowo nasiliły nienawiść między Polakami i Ukraińcami. Opisujemy cele i działalność partyzancką Ukraińców oraz okoliczności, w jakich doszło do rzezi wołyńskiej. Przedstawiamy reakcję Armii Krajowej na działania sprowokowane przez Organizację Ukraińskich Nacjonalistów i wyjaśniamy, że wydarzenia z lat 1943–1944 do dziś stanowią wielką zadrę w polsko-ukraińskich relacjach.

Przypominamy uczniom cele i zadania dotyczące projektu (materiały dla nauczyciela) *Polacy na frontach II wojny światowej*.

Informujemy, że poszczególne grupy będą przedstawiać efekty swojej pracy na temat różnych polskich formacji wojskowych biorących udział w walkach podczas II wojny światowej:

1. 10. Brygady Kawalerii Pancerniej gen. Maczka
2. Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich
3. Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich
4. Lotników polskich biorących udział w bitwie o Anglię
5. Marynarzy polskich biorących udział w walkach morskich
6. 1. i 2. Armii Wojska Polskiego
7. 1. Dywizji Pancerniej gen. Maczka
8. Armii gen. Andersa

Informujemy uczniów, że w trakcie kolejnej części zajęć przyjrzymy się temu, jak zmieniało się położenie Polaków w polityce wielkiej trójki w okresie II wojny światowej, i spróbujemy zrozumieć te zmiany.

Rozdajemy karty pracy ► PDF i polecamy uczniom zapoznać się z fragmentem podrzędnika *Polska w polityce wielkiej trójki* (s. 84). Uczniowie czytają tekst, a potem uzupełniają karty pracy. Następnie wspólnie je omawiamy i określamy miejsce Polski i Polaków w polityce Stalina.

Przypominamy uczniom okoliczności zwołania pierwszej konferencji wielkiej trójki w Teheranie w 1943 r. i wyjaśniamy, że sprawom Europy Wschodniej, w tym Polski, poświęcono sporą część rozmów.

Zachęcamy uczniów, aby wyobrazili sobie, że przed wyjazdem do Teheranu premier Wielkiej Brytanii i prezydent USA oraz zespoły ich doradców postanowili przeanalizować oczekiwania Polaków. Dzięki temu łatwiej im będzie określić możliwą reakcję Stalina na sytuację, w której obaj przywódcy poprą Polaków i sprzeciwią się planom przywódcy ZSRR wobec Polski. Pomoże im to ustalić, jakie skutki będzie miała taka konfrontacja z punktu widzenia interesów Wielkiej Brytanii i USA.

Dzielimy klasę na 4-osobowe grupy. Dwie grupy otrzymują arkusze analizy SWOT (materiały dla nauczyciela) ► PDF z wpisanym problemem: *Wpływ stanowiska Wielkiej Brytanii wobec sprawy polskiej wyrażającego poparcie dla oczekiwań Polaków na relacje tego państwa z ZSRR*, a dwie kolejne – arkusze z problemem: *Wpływ stanowiska Stanów Zjednoczonych wobec sprawy polskiej, wyrażającego poparcie dla oczekiwań Polaków, na relacje tego państwa z ZSRR*.

Uczniowie pracują w grupach i uzupełniają schematy. Po upływie wyznaczonego czasu przedstawiają swoje opracowania. Celem tego zadania jest zwrócenie ich uwagi na to, że dla polityków zachodnich sprawa polska nie miała priorytetowego znaczenia. Nie stawiali jej też na ostrzu noża w relacjach z przywódcą ZSRR, gdyż obszar Europy Wschodniej nie miał dla nich (zwłaszcza dla prezydenta USA) aż tak istotnego znaczenia.

Potwierdzeniem tego okazały się decyzje wielkiej trójki w sprawie polskiej, które zapadły na konferencji teherańskiej. Odczytujemy je i wyjaśniamy, że choć politycy zachodni ulegli Stalinowi, to jednak podjęte decyzje nie zostały upublicznione w obawie przed protestami Polaków.

Korzystając z informacji w podrzędniku *PKWN* (s. 85–86), przedstawiamy proces zawłaszczania prawa do rządu krajem i narodem przez polskich komunistów. Charakteryzujemy poszczególne etapy tego procesu oraz wymieniamy organizacje, które tworzyli komuniści. Zwracamy przy tym uwagę na to, że wszystkie te działania odbywały się w porozumieniu ze Stalinem i przy jego całkowitej aprobacie. Ponadto nie miały żadnych podstaw prawnych, które mogłyby je sankcjonować.

Przedstawiamy okoliczności, w jakich doszło do zwołania kolejnej konferencji wielkiej trójki – w Jałcie, oraz charakteryzujemy pozycję poszczególnych polityków. Zwracamy uwagę, że działania polityczne podjęte na ziemiach polskich z inicjatywy Stalina dawały mu do ręki bardzo silny argument popierający jego rozwiązania kwestii Polski w rozmowach z Churchilllem i Rooseveltem.

Polecamy uczniom zapoznanie się z decyzjami konferencji jałtańskiej w sprawie polskiej. Następnie inicjujemy dyskusję (materiały dla nauczyciela) wokół pytania:

- Czy można uznać, że Polacy zostali podczas tej konferencji zdradzeni przez swych zachodnich sojuszników?

Podsumowaniem dyskusji wokół postawy zachodnich sojuszników wobec Polski podczas konferencji jałtańskiej może być wykonanie ćwiczenia 3 (zeszyt ćwiczeń, s. 30).

III. Podsumowanie

Odwołując się do postaw i działań podejmowanych przez Polaków z różnych opcji politycznych w latach 1943–1945, zastanawiamy się nad motywami ich postępowania. Podczas rozmowy możemy wykorzystać fragment tekstu źródłowego dotyczący Polaków wstępujących do tworzonego i kierowanego przez komunistów Wojska Polskiego ► PDF.

Metody kontroli

Ćwiczenie 1 (zeszyt ćwiczeń, s. 28).

Praca domowa

Ćwiczenie 2 (zeszyt ćwiczeń, s. 29).

Materiały dla nauczyciela

Projekt

Projekt to metoda, której twórcy wyszli z założenia, że proces nauczania przynosi najlepsze efekty, gdy uczeń przestaje być biernym odbiorcą wiedzy i umiejętności przekazywanych mu przez nauczyciela, a zaczyna zdobywać je samodzielnie.

Do najistotniejszych cech wyróżniających projekt spośród innych metod nauczania należą:

1. Interdyscyplinarność – wykonanie projektu wymaga od uczniów samodzielnego opanowania wiedzy obejmującej kilka przedmiotów, zaciera też granice między życiem szkolnym i pozaszkolnym, gdyż projekt najczęściej jest realizowany w środowisku pozaszkolnym: w bibliotece, muzeum itp.
2. Progresywistyczna rola nauczyciela – wykorzystanie metody projektu zmusza nauczyciela do wyjścia z tradycyjnej roli w systemie klasowo-lekcyjnym, polegającej na organizowaniu procesu kształcenia i kierowaniu nim, wyborze metod i form pracy, narzuceniu jej tempa, dyscyplinowaniu uczniów itd. Podczas realizacji projektu nauczyciel staje się przewodnikiem i doradcą. Nadal kieruje procesem nauczania, czuwa bowiem nad merytoryczną poprawnością wykonywanej przez uczniów pracy oraz udziela im porad i wskazówek. Jednak z czasem – w miarę postępu prac nad projektem i nabieraniem przez uczniów coraz większej samodzielności – jego rola ogranicza się do sprawowania funkcji obserwatora.

3. Podmiotowość ucznia – to nie nauczyciel, ale uczeń staje się centralną postacią procesu kształcenia. On decyduje o kształcie swojej pracy badawczej i tempie jej wykonania (w zakresie dopuszczalnych terminów), planuje zakres i przebieg badań, poszukuje informacji, wybiera sposób rozwiązania problemu i prezentacji wyników. Do najistotniejszych efektów pracy z wykorzystaniem metody projektu należą: rozwój zainteresowań i zdolności ucznia, uwzględnianie w procesie nauczania jego potrzeb i aspiracji, a także stymulowanie rozwoju emocjonalnego. Równie ważne jest kształtowanie umiejętności pracy w grupie oraz poczucia odpowiedzialności za efekt działań własnych i grupy. Aby zrealizować projekt, uczeń musi bowiem narzucić sobie samodyscyplinę, wdrożyć się do samodzielności, przedsiębiorczości i wspólnego działania.
4. Odejście od tradycyjnego sposobu oceniania – przedmiotem oceny w metodzie projektu jest nie tyle efekt, ile droga, którą przeszedł uczeń, aby ten efekt osiągnąć. Ocena samodzielnej aktywności badawczej to zadanie trudne i wymaga od nauczyciela przestawienia się na nowy styl oceniania. Przed rozpoczęciem projektu nauczyciel musi opracować kryteria oceny poszczególnych etapów pracy oraz rodzajów aktywności podejmowanej przez uczniów. Przystępując do pracy, uczeń musi wiedzieć, za co i jak będzie oceniany. Ważnym elementem procesu oceniania są też samoocena i wzajemna ocena uczniów, dlatego nauczyciel może poprosić uczniów o przygotowanie krótkich sprawozdań na temat współpracy.

Przebieg pracy

1. Wybór tematu.
2. Przygotowanie instrukcji do projektu. Powinna ona zawierać informacje ważne dla treści i formy realizowanego projektu (temat projektu i jego cele, zadania, które mają prowadzić do realizacji celów, źródła, w których należy poszukiwać informacji, termin prezentacji projektu i terminy poprzedzających ją konsultacji, możliwe sposoby prezentacji projektu i czas tej prezentacji, kryteria oceny projektu). W instrukcji mogą się również znaleźć pomysły i propozycje działań badawczych, zgłoszone przez uczniów.
3. Wykonanie projektu. Podczas realizacji projektu uczniowie prowadzą własne prace badawcze, zbierają materiały, segregują je i opracowują. Na tym etapie nauczyciel dyskretnie nadzoruje ich pracę, udzielając rad, podsuwając odpowiednią literaturę czy ułatwiając dotarcie do potrzebnych informacji. Z racji interdyscyplinarności projektu – jeśli zajdzie taka konieczność – uczeń powinien mieć zapewnioną pomoc ze strony nauczycieli innych przedmiotów.
4. Prezentacja projektu. Czas prezentacji powinien być wcześniej ustalony i jednaki dla wszystkich grup.
5. Ocena projektu. Ocena uczniów musi odbywać się w sposób ciągły, na podstawie stałej obserwacji ich pracy na kolejnych etapach realizacji projektu. W celu ułatwienia sobie pracy nauczyciel może przygotować arkusz oceny projektu, który pomoże mu dokonywać systematycznej oceny.

Analiza SWOT

Jest to metoda kształcąca umiejętność analizy i oceny różnorodnych problemów, zjawisk oraz procesów, która prowadzi do podjęcia decyzji. Wymaga ona podejścia do problemu w sposób krytyczny i twórczy.

Metodą tą można pracować w grupach lub z całą klasą. Rola nauczyciela polega na przedstawieniu konkretnego problemu oraz sprawowaniu opieki merytorycznej nad dyskutującymi grupami. Zadaniem uczniów jest określenie mocnych stron problemu i wynikających z nich szans oraz słabych stron zagadnienia i związanych z nimi zagrożeń. Wnioski z analizy uczniowie wpisują do rubryk w odpowiednio przygotowanym arkuszu.

Przebieg:

1. Diagnoza (ocena) problemu, zjawiska czy procesu postawionego przez nauczyciela.
2. Poszukiwanie możliwego rozwiązania problemu i określenie jego mocnych i słabych stron oraz wynikających z nich szans i zagrożeń.
3. Wybór rozwiązania i przedstawienie go przez sprawozdawców grup na forum klasy.

Dyskusja

Metoda polegająca na wymianie zdań lub poglądów na dany temat między nauczycielem a uczniami lub między uczniami. Punktem wyjścia dyskusji jest odmiennosc stanowisk osób (obozów) biorących w niej udział, natomiast jej celem – znalezienie rozwiązania, które będzie możliwe do zaakceptowania przez wszystkie strony uczestniczące w dyskusji.

Stosowanie tej metody umożliwia porządkowanie, systematyzowanie i utrwalanie zdobytej wiedzy, a także wzbogacanie jej o nowe elementy. Ponadto pozwala ona na doskonalenie umiejętności budowania dłuższej wypowiedzi ustnej, uczy właściwej argumentacji, obrony własnego stanowiska oraz krytycznego myślenia. Z kolei aspekt wychowawczy dyskusji polega na budowaniu odpowiednich relacji między rozmówcami – liczenia się z opinią drugiej osoby, uznawania argumentów strony przeciwnej, jeśli są słuszne, czy lepszego rozumienia innych.

Duże znaczenie dla właściwego przebiegu dyskusji ma prowadząca ją osoba. Do jej zadań należy zaproponowanie zasad, na jakich odbywać się będzie wymiana poglądów, egzekwowanie tych zasad, kierowanie przebiegiem dyskusji, udzielanie głosu uczestnikom, podsumowanie pojawiających się ustaleń oraz sformułowanie ostatecznych wniosków.

Zasady poprawnie prowadzonej dyskusji:

- nieprzerwanie sobie wypowiedzi,
- wzajemne słuchanie się uczestników,
- przestrzeganie określonych ram czasowych wypowiedzi,
- atakowanie problemu, a nie przeciwnika,
- dopuszczanie do głosu innych uczestników.